

העינוי ביום הכיפורים

הכחשת הנפש או העצמתה? יומא דף ע"ד עמוד ב

תנו רבנן: (ויקרא טז) תענו את נפשתיכם, יכול ישב בחמה או בצנה כדי שיצטער, תלמוד לומר (ויקרא טז) וכל מלאכה לא תעשו. מה מלאכה - שב ואל תעשה, אף ענוי נפש - שב ואל תעשה. **ואימא:** היכא דיתיב בשימשא וחיים ליה - לא נימא ליה קום טוב בטולא, יתיב בטולא וקריר ליה, לא נימא ליה קום טוב בשימשא! - דומיא דמלאכה, מה מלאכה - לא חלקת בה, אף ענוי - לא תחלוק בו. **[תניא אידר:]** תענו את נפשתיכם יכול ישב בחמה ובצנה ויצטער - תלמוד לומר וכל מלאכה לא תעשו, מה מלאכה - דבר שחייבין עליו במקום אחר, אף ענוי נפש - שחייבין עליו במקום אחר...].

דבי רבי ישמעאל תנא: נאמר כאן ענוי ונאמר להלן ענוי, מה להלן ענוי רעבון - אף כאן ענוי רעבון,

ונילף (בראשית לא) מאם תענה את בנתי! - דנין ענוי דרבים מענוי דרבים, ואין דנין ענוי דרבים מענוי דיחיד. - ונילף מענוי דמצרים, דכתיב (דברים כו) וירא את עניו ואמר: זו פרישות דרך ארץ! - אלא, דנין ענוי בידי שמים מענוי בידי שמים, ואין דנין ענוי בידי שמים מענוי בידי אדם.

(דברים ח) **המאכלך מן במדבר למען ענתך**, רבי אמי ורבי אסי; חד אמר: אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו, וחד אמר: אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל. אמר רב יוסף: מכאן רמז לסומין שאוכלין ואין שבעין.

אמר אביי: הלכך, מאן דאית ליה סעודתא - לא ליכלה אלא ביממא.

אמר רבי זירא: מאי קרא (קהלת ו) - טוב מראה עינים מהלך נפש.

אמר ריש לקיש: טוב מראה עינים באשה יותר מגופו של מעשה, שנאמר טוב מראה עינים מהלך נפש.

(משלי כג) כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים, רבי אמי ורבי אסי, חד אמר: כל הנותן עינו בכוסו - עריות כולן דומות עליו כמישור. וחד אמר: כל הנותן עינו בכוסו - כל העולם כולו דומה עליו כמישור. (משלי יב) דאגה בלב איש ישחנה רבי אמי ורבי אסי, חד אמר: ישחנה מדעתו, וחד אמר: ישחנה לאחרים.

ויקרא ט"ז

והיתה לכם לחקת עולם

בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם

וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר הגר בתוככם:

פי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם

לפני ה' תטהרו:

שבת שבתון היא לכם

ועניתם את נפשתיכם

חקת עולם:

דברים ח'

(א) כל המצוה אשר אנכי מצוה היום תשמרון לעשות למען

תחיון

ורביתם

ובאתם וירשתם את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם:

(ז) כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה

ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה ובהר:

(ח) ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון

ארץ זית שמן ודבש:

(ט) ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם לא תקסר

כל בה

ארץ אשר אבנייה ברזל ומהרריה תחצב נחשת:

(י) ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה

אשר נתן לך:

(ב) וזכרת

(יא) השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך לבלתי שמר

מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוה היום:

(יב) פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת:

(יג) ובקרך וצאנך ירבין

וכסף וזהב ירבה לך

וכל אשר לך ירבה:

(יד) ורם ללבך ושכחת את ה' אלהיך המוציאך מארץ

מצרים מבית עבדים:

(טו) המוליכך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב

וצמאון אשר אין מים המוציא לך מים מצור החלמיש:

את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלהיך זה ארבעים שנה במדבר

למען ענתך לנסתך לדעת את אשר בלבבך התשמר מצותו

אם לא:

(טז) המאכלך מן במדבר אשר לא ידעו אבותיך למען

ענתך ולמען נסתך להיטבך באחריתך: (יז) ואמרת בלבבך

כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה:

(ג) ויענך וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעו

אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על

כל מוצא פי ה' יחיה האדם:

(ד) שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים

שנה:

(יח) וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנתן לך פח לעשות חיל

למען תקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך ביום הזה:

(ה) וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך

מיסרך:

(יט) והיה אם שכח תשכח את ה' אלהיך והלכת אחרי

אלהים אחרים ועבדתם והשתחווית להם העדתי בכם היום

כי אבד תאבדון: (כ) כגוים אשר ה' מאביד מפניכם בן

תאבדון עקב לא תשמעון בקול ה' אלהיכם:

(ו) ושמרת את מצות ה' אלהיך ללכת בדרךיו וליראה אותו:

אגדות על המן (ע"ה, ע"א)

תניא, רבי יוסי אומר: כשם שהנביא היה מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין, כך המן מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין. כיצד? שנים שבאו לפני משה לדין זה אומר: עבדי גנבת, וזה אומר: אתה מכרתו לי. אמר להם משה: לבוקר משפט. למחר אם נמצא עומרו בבית רבו ראשון - בידוע שזה גנבו, אם נמצא עומרו בבית רבו שני בידוע שזה מכרו לו.

וכן איש ואשה שבאו לפני משה לדין. זה אומר: היא סרחה עלי, והיא אומרת: הוא סרח עלי. אמר להם משה: לבקר משפט. למחר, אם נמצא עומרה בבית בעלה - בידוע שהיא סרחה עליו, נמצא עומרה בבית אביה - בידוע שהוא סרח עליה.

כתיב (במדבר יא) וברדת הטל על המחנה לילה [ירד המן עליו] וכתוב (שמות טז) ויצא העם ולקטו וכתוב (במדבר יא) שטו העם ולקטו. הא כיצד? צדיקים ירד על פתח בתיהם, בינונים - יצאו ולקטו, רשעים שטו ולקטו.

כתיב לחם וכתוב עגות וכתוב וטחנו. הא כיצד? צדיקים - לחם, בינונים - עוגות, רשעים - טחנו בריחים.

במדבר יא: או דכו במדכה, אמר **רבי יהודה אמר רב**, ואיתימא רבי חמא ברבי חנינא: מלמד שירד להם לישראל עם המן תכשיטי נשים, דבר שנידוך במדוכה.

(במדבר יא) ובשלו בפרור **אמר רבי חמא**: מלמד שירד להם לישראל עם המן ציקי קדירה.

שמות לו: בבקר בבקר? - אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מדבר שירד להם בבקר בבקר, מלמד שירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן.

שמות לה: והנשאים הביאו את אבני השהם תנא: נשיאים ממש, וכן הוא אומר (משלי כה) נשיאים ורוח וגשם אין.

במדבר יא: והיה טעמו כטעם לשד השמן אמר רבי אבהו: מה שד זה תינוק טועם בה כמה טעמים - אף המן כל זמן שישראל אוכלין אותו - מוצאין בו כמה טעמים. איכא דאמרי: לשד ממש, מה שד זה מתהפך לכמה גוונים - אף המן מתהפך לכמה טעמים.

שמות טז: ויאמר משה בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע. תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה: בשר ששאלו שלא כהוגן - ניתן להם שלא כהוגן, לחם ששאלו כהוגן - ניתן להם כהוגן, מכאן למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא בלילה. והאמר אביי: האי מאן דאית ליה סעודתא - לא לאכליה אלא ביממא! - כעין יממא קא אמרינן. אמר רב אחא בר יעקב: בתחלה היו ישראל דומין כתרנגולים שמנקרין באשפה, עד שבא משה וקבע להם זמן סעודה.

במדבר יא: הבשר עודנו בין שניהם וכתוב (במדבר יא) עד חדש ימים. הא כיצד? בינונים - לאלתר מתו, רשעים - מצטערין והולכין עד חדש ימים.

וישטחו אמר ריש לקיש: אל תקרי וישטחו אלא וישטחו מלמד שנתחייבו שונאיהן של ישראל שחיטה... **רבי יוחנן** אמר: דבר שנבלע במאתים וארבעים ושמונה אברים. - מחוספס - טובא הוי! - אמר רב נחמן בר יצחק מחוספס כתיב.

תנו רבנן: (תהלים עח) לחם אבירים אכל איש - לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו, דברי רבי עקיבא. וכשנאמרו דברים לפני רבי ישמעאל אמר להם: צאו ואמרו לו לעקיבא: עקיבא טעית! וכי מלאכי השרת אוכלין לחם? והלא כבר נאמר (דברים ט) לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי אלא מה

אני מקיים אבירים - לחם שנבלע במאתים וארבעים ושמונה אברים. אלא מה אני מקיים (דברים כג) ויתד תהיה לך על אזנך (ויצאת שמה חוץ) - דברים שתגרי אומות העולם מוכרין אותן להם.
רבי אלעזר בן פרטא אומר: אף דברים שתגרי אומות העולם מוכרין להן מן מפיגן, אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אזנך? לאחר שסרחו, אמר הקדוש ברוך הוא: אני אמרתי יהיו כמלאכי השרת - עכשיו אני מטריח אותם שלש פרסאות דכתיב (במדבר לג) ויחנו על הירדן מבית הישימת עד אבל השטים. **ואמר רבה בר בר חנה:** לדידי חזי לי ההוא אתרא והוא תלתא פרסי. ותנא: כשנפנין - אין נפנין לא לפניהן, ולא לצדדיהן, אלא לאחוריהן, (במדבר יא) ועתה נפשנו יבשה אין כל, אמרו: עתיד מן זה שתיפח במעיהם, כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא? וכשנאמרו דברים לפני רבי ישמעאל אמר להם: אל תקרי אבירים אלא איברים - דבר שנבלע במאתים וארבעים ושמונה איברים. אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אזנך - בדברים שבאין להם ממדינת הים. דבר אחר לחם אבירים אכל איש זה יהושע שירד לו מן כנגד כל ישראל, כתיב הכא איש וכתוב התם (במדבר כז) קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו. ואימא משה, דכתיב (במדבר יב) והאיש משה ענו מאד. - דנין איש מאיש, ואין דנין איש מוהאיש.

שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי: מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה? אמר להם: אמשול לכם משל: למה הדבר דומה - למלך בשר ודם שיש לו בן אחד. פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה. עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר: שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים...